

ICOM mednarodni
muzejski svet
Slovenija

Muzeji in družbeni vidik trajnostnega razvoja

Vodnik za muzejske delavce

Jana Babšek
ICOM Slovenija

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
pripravili v Narodni in univerzitetni
knjižnici v Ljubljani

COBISS.SHD 184603139

ISBN 978-961-91506-6-5 (PDF)

Muzeji s svojimi bogatimi zbirkami in vsebinami od svojih začetkov vplivajo na razumevanje sveta in pomagajo k interpretaciji dogajanja v družbi, v katero so umeščeni. Danes so v globalnem smislu prepoznani kot obstoječa, idealno pozicionirana, širom sveta razvejana mreža, ki lahko pomembno prispeva k pozitivnim spremembam v svetu. Vedno bolj postajajo prostori družbenega delovanja in pozitivnih družbenih sprememb, kar se odraža v raznolikih in inovativnih muzejskih praksah.

Muzeji so aktivni del družbenega tkiva in vpeti v globalne socialne, okoljske in gospodarske izzive. Pozicioniranje na rob aktualnega družbenega dogajanja, zavzemanje nevtralne oziroma pasivne drže do aktualnih izzivov ni sprejemljivo, naloga muzejev je, da uporabijo svojo družbeno moč, ki temelji na preučevanju in razumevanju delovanja družbe in jo v kontekstu mednarodnih usmeritev tudi realizirajo ter s tem pripomorejo k vzpostavljanju demokratičnega sveta.

Razširjeno poslanstvo muzejev

Razširjeno poslanstvo muzejev so kot najbolj ustrezen način delovanja muzejev poudarili že na ICOM-ovi generalni skupščini v Milanu 2016: »Muzeji naj svoje poslanstvo razširijo, ob pravnem in operativnem upravljanju stavb in prostorov kulturnih krajin, naj se kot 'muzeji s širšim poslanstvom' bolj posvečajo varovanju in dostopnosti dediščine ob tesnem sodelovanju s skupnostmi.«¹ (31. generalna skupščina ICPM – Milano, Italija, 2016, Resolucija št. 1: Odgovornost muzejev do krajin)

Pridružitve mednarodnega muzejskega sveta ICOM pobudi Združenih narodov k spodbujanju trajnostnega razvoja tudi v Sloveniji prinaša nove priložnosti za sistemski razvoj muzejev k povečevanju njihove družbene vloge. Priložnosti za delovanje muzejev v prihodnosti je treba prepoznati in uskladiti s sedemnajstimi cilji trajnostnega razvoja, ki so jih sprejeli Združeni narodi leta 2015 in v katere se umeščajo aktualne globalne in evropske politike vseh segmentov delovanja družbe.

Moč muzejev za uresničevanje politik trajnostnega razvoja ima velik potencial, samo mednarodni muzejski svet ICOM povezuje več kot 45.000 muzejev v 138 državah sveta. »Vizija ICOM-a kot predstavnika svetovne muzejske skupnosti je soustvarjati svet, v katerem je pomen naravne in kulturne dediščine vsesplošno cenjen.«²

ICOM od leta 2020 svojo letno izbrano tematiko izbira v kontekstu enega izmed ciljev trajnostnega razvoja.

¹ 31st General Assembly of ICOM - Milan, Italy, 2016 Resolution No. 1: The Responsibility of Museums Towards Landscape) https://icom.museum/wp-content/uploads/2018/07/ICOMs-Resolutions_2016_Eng.pdf, 30. 12. 2023.

² https://icom.museum/wp-content/uploads/2018/09/GB-WGS_Press-Release_final.pdf 30. 12. 2023

Komu je vodnik namenjen?

Namenjen je muzejskim delavcem, ki oblikujejo strateške dokumente, vsebine razstav in muzejskih dogodkov, da bi vanje vključevali teme, ki spodbujajo družbeni razvoj, inkluzivnost, demokracijo, sodelovanje s skupnostmi, kreativnost. Namenjen je vodjem muzejev, kustosom in vsem, ki se v muzejih ukvarjajo z obiskovalci in skupnostnim delovanjem muzejev.

Zasnova vodnika

Uvodoma je orisan družbeni vidik trajnostnega razvoja, nato so nanizane možnosti družbenega delovanja, kot ga predvideva nova Nacionalna strategije za muzeje in galerije 2024–2028 ter kot so jih definirali udeleženci muzejske trajnostne kavarne, ki so izhajali iz svojih izkušenj in pričakovanj. Dodali smo tudi nekatere predloge muzejskih praks iz ICOM-ovih dokumentov.

Muzeji in družbeni vidik trajnostnega razvoja

Kaj je družbena trajnost
in zakaj je pomembna?

Družbeni vidik trajnostnega
razvoja je eden izmed treh
stebrov trajnostnega razvoja:
okoljskega, družbenega in
ekonomskega (Svetovna
komisija za okolje in razvoj
(WCED), ki deluje pod okriljem
Združenih narodov).³

3 STEBRI TRAJNOSTI

okoljski

družbeni

ekonomski

³ <https://sustainabledevelopment.un.org/milestones/wced>

V središče svojega delovanja postavlja ljudi in njihovo dobrobit, s ciljem ustvariti povezane in odporne skupnosti ter zagotoviti dostopnost za vse ter odgovorno vlogo institucij.

V kontekstu družbenega vidika trajnostnega razvoja lahko muzeji naslavljajo sodobne družbene izzive, kot so **globalizacija, migracije, neenakost, dekolonizacija, revščina in izključenost, ter so platforme za odpravljanje posledic podnebnih sprememb, preteklih krivic, medkulturni ter medgeneracijski dialog**, ki poteka po načelih kulturne diplomacije.⁴

globalizacija
in migracije

neenakost

revščina in
izključenost

spodbujanje
demokracije

starajoče
družbe

odpravljanje
preteklih krivic

nasprotja

podnebne
spremembe

dekolonizacija

medkulturni in
medgeneracijski
dialog

⁴ Culture and Local Development: Maximising the Impact, OECD/ICOM 2019, str. 12.
<https://www.gov.si/novice/2023-09-19-nacionalna-strategija-za-muzeje-in-galerije-20242028/>

S pridružitvijo
agendi 2030
lahko muzeji svoje
dosedanje delovanje
ponovno premislijo
in svojo paradigmo
delovanja spremenijo
v še bolj odprto,
vključujočo in
podporno.

Nacionalna strategija za muzeje in galerije 2024–2028

Družbeni vidik delovanja muzejev je definiran v novi Nacionalni strategiji za muzeje in galerije (2023), kjer so poleg strokovnih, političnih, regulatornih in tehnoloških trendov opredeljeni tudi družbeni trendi delovanja muzejev.

»Muzeji naj bodo bolj dinamična prizorišča participativnega soustvarjanja kulturnih in skupnostnih programov.« (stran 5)

»Slovenski muzeji in galerije so odprte, verodostojne in odgovorne ustanove. So prostori srečevanja, dialoga in povezovanja skupnosti, ki jih spodbujajo k aktivnemu vključevanju.« (stran 6)

Iz slovenske muzejske stroke – izkušnje in predlogi

Ob mednarodnem muzejskem dnevu maja 2023 je društvo ICOM Slovenija organiziralo participativno delavnico za slovensko muzejsko skupnost v formatu svetovne kavarne, kjer so udeleženci v dialogu na učinkovit način skupaj razmišljali o svojih izkušnjah, možnostih in izzivih uvajanja trajnostnih ciljev v slovenskih muzejih. Ob skupnem razmisleku se oblikovali več skupnih prepoznanj in vizijo za trajnostno delovanje.

Vizija za trajnostno delovanje muzejev

»Slovenski muzeji pomembno vplivamo na družbo in njen razvoj z razvijanjem medsebojnega razumevanja, vključevanjem ranljivih skupin, spodbujanjem sodelovanja, aktivne participacije in družbene odgovornosti.«

Želeno stanje in ciljne usmeritve na področju družbenega delovanja muzejev

Muzeji ohranjajo
jedrno poslanstvo:
vzdržujejo strokovnost in nivo
kvalitete, ohranjajo, kar dobro
deluje, delujejo trajnostno
in dolgoročno.

Kader, ki je zaposlen
v muzejih, je profesionalen
in specializiran za svoja
področja dela.

Prvi pogoj za
kakovostno družbeno delo
so dobro vodenje, dobri
in podporni odnosi med
zaposlenimi ter dobro
vzdušje.

Muzeji so javni prostori
soustvarjanja, fluidni
in odprti.

Muzeji in skupnosti
med seboj sodelujejo in se
vzajemno spoštujejo.

Muzeji so prepoznani
kot zaupanja vredni,
strokovni, priljubljeni prostori
znanja in druženja.

Ob premisleku muzealcev o **ključnih ovirah in izzivih pri uresničenju družbenega vidika trajnosti** ter pri uvajanju boljših praks so se izluščila nekatera področja, ki bi jih bilo treba bolje urediti bodisi sistemsko ali pa s spremembo načina delovanja muzejev.

Vprašanje kadrov

Kadri v muzejih so izobraženi v strokah, povezanih z muzejskimi zbirkami: zgodovinarji, etnologi, umetnostni zgodovinarji, biologi in drugi, ki imajo kompetence s svojih strokovnih področij, ne pa tudi dovolj znanja, časa za delo z obiskovalci, delo s skupnostmi, za prizadevanje k uvajanju družbenih sprememb.

Največkrat se s skupnostnim delovanjem in družbeno angažiranostjo ukvarjajo kustosi ob svojem primarnem delu, obseg dela je preširok, kar zmanjšuje kakovost dela na primarnih področjih in pri delu z obiskovalci.

V Sloveniji ni univerzitetnega študija muzeologije, kjer bi dobili bodoči muzealci širši vpogled v vse segmente sodobnega muzejskega dela.

Šele v zadnjih letih vidimo več zaposlovanja v službah za delo z obiskovalci, za komunikacijo in promocijo muzejev. Teh kadrov je bistveno premalo.

Vodenje muzejev

Vodje muzejev prihajajo večinoma iz humanistično-družboslovnih ved in pogosto nimajo formalne izobrazbe in potrebnega znanja za vodenje. Izobraževanje za vodje muzejev ne obstaja.

Različna izhodišča

Ni sistemsko vzpostavljenih standardov in normativov, zato nimajo vsi muzeji podobnih izhodišč pri izvajanju muzejske službe, njenem posodabljanju in vnašanju nove dinamike v sistem dela.

Prostori za obiskovalce

Mnogi muzeji imajo prostorsko stisko, prostori so večinoma namenjeni razstavnim dejavnostim, ne pa družbenemu delovanju.

Ob načrtovanju prenov in novogradenj je zato smiselno razmišljati o prostorih, ki jih muzeji lahko namenijo skupnostnemu delu.

Finance

Za večji obseg in kvaliteto programov za delo z obiskovalci je treba nameniti finančna sredstva za tovrstne projekte in zagotoviti zaposlene za področja trajnosti in dostopnosti.

Izmenjava mnenj o **možnih konkretnih načinih družbenega delovanja muzejev** je prinesla številne zanimive predloge za spremembe muzejskega dela.

Prostori znanja

Muzeji smo prepoznani kot centri znanja, imamo družbeno moč.

Muzeji nismo diznilandirani prenašalci znanja.

Družine prepoznajo muzeje kot prostor za preživljanje časa in neformalno učenje.

Muzeji smo prostor za druženje odraslih in neformalno učenje.

Inkluzivnost

Muzeji smo socio-vozlišča in prostori spoštovanja različnih kultur.

Spodbujamo dejavnosti različnih skupnosti v muzeju.

Participativnost

S skupnostmi soustvarjamo vsebine in programe, upoštevamo njihove predloge, ki jih pridobimo s pomočjo raziskav javnega mnenja.

Muzeje različne skupnosti povabijo k sodelovanju, prepoznajo, da so potrebni za organizacijo družbenih dogodkov.

Muzeji smo relevantni in potrebni, ker smo prostori zaupanja, varnosti ter komunikacije.

Imamo čas pri pripravi razstav, tako da lahko aktivno vključimo javnost s podajanjem mnenj, tem in vsebin, ki so relevantne pri oblikovanju razstave.

Dostopnost

Omogočamo brezplačen dostop do muzeja.

Razstave so dostopne na vse možne načine, vsem ranljivim skupinam.

Odnos do obiskovalcev

Skrbimo za dobro počutje obiskovalcev v muzejih, vzpostavljamo zaupanje in podporo.

Muzej izven muzeja

Vstopanje med ljudi z zunanjimi razstavami.

Muzej za vse

Vključujemo mlade preko sodelovanja z njimi (»nič o njih, brez njih«).

Medgeneracijsko delovanje.

Sodelovanje

Sodelovanje s turizmom: destinacije prepoznajo potencial muzejev, da pritegnejo ljudi, s tem pa ustvarjajo razvoj kulturnega turizma in ekonomski doprinos.

Sodelovanje z ustanovitelji: občine prepoznajo vlogo muzeja v skupnosti (tudi ekonomsko).

Sodelovanje med institucijami, izmenjava dobrih praks.

Prostori za delo s skupnostmi

Načrtovati in ustvariti znotraj muzejev in v muzejski okolici posebne prostore za skupnostno delovanje.

Prostovoljci

Muzeji imamo med zaposlenimi pristojnega za kontinuirano delo s prostovoljci.

Imamo dovolj prostovoljcev, kolektiv z njimi dela v sožitju.

Muzeji in njihov pomen za razvoj lokalne skupnosti⁶

Ob svojem ekonomskem vplivu, muzeji tudi generirajo znanje za skupnost in o skupnosti, so prostori družbene interakcije in dialoga, vir kreativnosti in inovativnosti za lokalno skupnost. Da bi pripomogli k trajnostnemu razvoju, se morajo muzeji v skupnosti vključevati kot aktivni in pomembni skupnostni deležniki.

• Culture and Local Development: Maximising the Impact, OECD/ICOM 2019, 30.12.2023

Muzeji – prostori regeneracije mest in povezovanja skupnosti

LOKALNA SKUPNOST

- Muzeje in njihovo okolico vključi v prostorsko načrtovanje.
- Muzeje upošteva kot prostore za javne razprave in srečanja skupnosti.
- Izkoristi muzeje kot sidrišča kreativnih prostorov.

MUZEJI

- S svojim načrtovanjem in razvojem se vključujejo v širši načrt prostorskega načrtovanja.
- Omogočajo dialog in ozaveščanje o tem, da so muzeji varni in odprti prostori za skupnosti.
- Aktivno vključevanje v razvoj kreativnih območij.
- Vključevanje v ruralna naselja.

Muzeji kot podporniki kulturno ozaveščene in ustvarjalne družbe

LOKALNA SKUPNOST

- Prepozna pomen muzejev za izobraževanje in usposabljanje mladih in odraslih.
- Sodeluje z muzeji za izboljšanje sredstev in kapacitet za odlično izkušnjo obiskovalcev.
- Skrbi za uravnoteženje potreb lokalne skupnosti in turistov.

MUZEJI

- Programi, ki spodbujajo razmislek in ustvarjalnost.
- Zagotavljajo izobraževanje, usposabljanje in vseživljenjsko učenje.
- Spodbujajo kulturno raznolikost.

Muzeji kot prostori vključevanja, zdravja in dobrega počutja

LOKALNA SKUPNOST

- Omogoča prispevek muzejev k družbeni dobrobiti s posredovanjem podatkov o lokalni skupnosti, s partnerstvi in finančnimi sredstvi.
- Muzeje upošteva kot tiste deležnike, ki pomagajo k zaposlovanju.
- Muzeje vključi v procese zagotavljanja dobrega počutja.

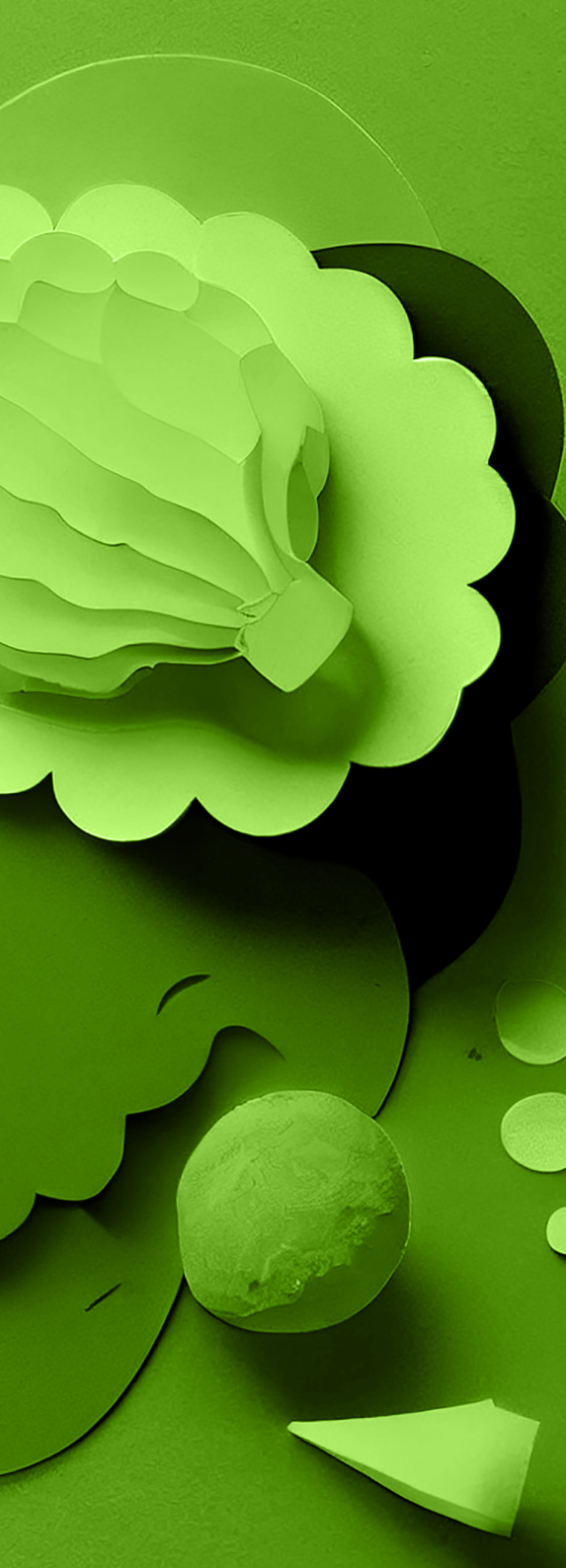
MUZEJI

- Imajo notranje kapacitete za prepoznavanje in odzivanje na potrebe ranljivih skupin.
- Izvajajo programe za dvig zaposlitvenih kompetenc.
- Soustvarjajo programe z drugimi deležniki za zagotavljanje potreb ranljivih skupin (brezdomcev, zapornikov, starejših in drugih).

Slovenski muzeji na področju svoje jedrne dejavnosti uživajo veliko zaupanje javnosti, razvili so številne dobre prakse, vse našteto mora muzejska stroka ohranяти tudi v prihodnje. Na drugi strani imajo naši muzeji že obstoječo bogato in dolgoletno prakso z delovanjem na področju družbenega vidika trajnostnega razvoja, tj. s praksami vključevanja in sodelovanja z različnimi deležniki, delom z ranljivimi skupinami, medgeneracijskim povezovanjem ter promocijo demokratičnih družbenih vrednot sprejemanja, strpnosti, spoštovanja, enakopravnosti in miru. Potreba po spodbujanju demokratične kulture bo v prihodnosti zaradi izjemnih družbenih izzivov, ki jih prinaša prevladujoča kapitalistična ideologija razvitega sveta, naraščajočih družbenih razlik in globalnih političnih napetosti ter okoljskih globalnih izzivov še močnejša. K spodbujanju trajnostnega razvoja v muzejih širom sveta z namenom sistematičnega uvajanja pozitivnih družbenih sprememb se je kot krovna muzejska organizacija zavezal tudi ICOM. Zato je prav v tem času smiselno ponovno premisliti ustaljene prakse slovenskih muzealcev in začeti udejanjati novo paradigmo poslanstva in vloge slovenskih muzejev pri vzpostavljanju demokratične, vključujoče in enakovredne družbe ter jo vnesti v strateške politike upravljanja slovenskih muzejev v oblikovanje letnih

programov in jo upoštevati v kadrovskem načrtovanju. Ob načrtovanju prenov ali novogradenj notranjih in zunanjih muzejskih prostorov lahko ob prostorih za razstave načrtujemo tudi skupnostne prostore, s čimer bomo podpirali vključevanje, druženje in informiranje ter ozaveščanje skupnosti o globalnih družbenih izzivih ter skupaj z deležniki na lokalni in nacionalni ravni oblikovali ter predstavljali aktualne družbene vsebine, ki nagovarjajo današnjega posameznika. Prizadevanja za povezovanje muzejev s skupnostjo in udejanjanje priložnosti muzejev, da aktivno soustvarjajo skupnostno življenje aktivnih posameznikov, ki se združujejo v razmislekih o aktualnih družbenih izzivih ter skupaj snujejo prakse in dogodke pozitivnih zgledov, že spontano potekajo. Slovenski muzeji že sedaj izvajajo številne odlične inovativne projekte na področju družbenega delovanja, vendar je še veliko odprtega prostora in priložnosti, da muzealci še bolj aktivno zavzamejo vlogo nosilcev pozitivnih družbenih sprememb in transformativne moči spreminjanja družbe.

Summary

Slovenian museums enjoy a high level of public trust in their core activities and have developed many good practices, all of which the museum profession must maintain in the future. On the other hand, our museums have rich and long-standing experience in the social aspects of sustainable development, i.e. practices of inclusion and cooperation with various stakeholders, working with vulnerable groups, intergenerational integration and promoting the democratic social values of acceptance, tolerance, respect, equality and peace. The need to promote democratic culture will be even stronger in the future given the enormous societal challenges posed by the dominant capitalist ideology of the developed world, growing social divisions, global political tensions and environmental challenges. ICOM, the umbrella organisation for museums, is committed to promoting sustainable development in museums around the world with the aim of systematically bringing about positive social change. This

is therefore an opportune time to rethink the established practices of Slovenian museum professionals and to begin implementing a new paradigm for the mission and role of Slovenian museums in establishing a democratic, inclusive and equal society. It should be incorporated into the strategic policies of Slovenian museum management, annual programmes and staff planning. When planning renovations or new buildings for both indoor and outdoor museum spaces, community spaces can be planned alongside exhibition spaces to support inclusion, socialising, informing and making the community aware of global social challenges. Together with stakeholders at the local and national level, we will design and present topical social content that addresses the contemporary individual. Spontaneous efforts are already being made to connect museums with the community and for them to actively co-create the community life of active individuals who come together to reflect on current social challenges and together create

practices and events that will serve as positive examples. At the recent congress in Koper, museum professionals presented a number of excellent and innovative projects for social action by museums. However, there are still many opportunities for Slovenian museum professionals to take a more active role as agents of positive social change and to enact the transformative power to change society.

VIRI IN LITERATURA

- 1) 31st General Assembly of ICOM - Milan, Italy, 2016 Resolution No. 1: The Responsibility of Museums Towards Landscape) https://icom.museum/wp-content/uploads/2018/07/ICOMs_Resolutions_2016_Eng.pdf, 30. 12. 2023.
- 2) https://icom.museum/wp-content/uploads/2018/09/GB-WGS_Press-Release_final.pdf 30. 12. 2023
- 3) <https://sustainabledevelopment.un.org/milestones/wced> 30. 12. 2023
- 4) Culture and Local Development: Maximising the Impact, OECD/ICOM 2019, 30. 12. 2023
- 5) <https://www.gov.si/novice/2023-09-19-nacionalna-strategija-za-muzeje-in-galerije-20242028>

Besedilo: **Jana Babšek**

Oblikovanje: **Vizualni prevodi, Andrejka Belhar Polanc, s.p.**

Lektura: **Prokreator**

Prevod povzetka: **Marko Petrovič**

Fotografije: **Arhiv društva ICOM, Freepik, Pexels, Unsplash**

Izdajatelj: **Društvo ICOM – Mednarodni muzejski svet – Slovenski odbor**

Ljubljana, 2023

ICOM mednarodni
muzejski svet
Slovenija

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KULTURO

